

HABITAT
NORWAY

Kommunal- og moderniseringsdepartementet,
HER

Oslo 09.11.20

Kopi: Utenriksdepartementet
Klima- og miljødepartementet
Direktoratet for utviklingssamarbeid

HABITAT NORGE - UTTALELSE OM REGJERINGENS HANDLINGSPLAN FOR FNS BÆREKRAFTMÅL

Habitat Norge (HN) er en frivillig organisasjon for by- og boligspørsmål i globalt perspektiv. Vi er tematisk avdeling i Norsk bolig og byplanforening. HN prioriterer arbeidet for bærekraftig global utvikling, særlig bedring av levekår for urbane fattige og marginaliserte mennesker. Utgangspunktet for HNs kommentarer til Regjeringens nasjonale Handlingsplan for Bærekraftmålene (SDG) er følgende: *"The extent to which a city is integrated into the global economy affects the physical form of the city and the nature of its labor and capital markets" (John Friedmann, 1986).*

Norge, norske byer og distrikter er integrert i den globale økonomien og påvirkes av den. Noen mer, noen mindre. Det er ikke mulig meningsfullt å drøfte en bærekraftig utvikling i Norge uten å ta hensyn til eksisterende globale rammer og trender. I tillegg til økonomiske forhold er de knyttet til befolkningsutvikling/-endringer, transnasjonale selskapers virksomhet, internasjonal kriminalitet, korrupsjon, utviklingen i global helse (epidemier osv.). Norske byer er «inngangsporten» for denne påvirkningen.

Våre byer og tettsteder står overfor globale bærekraftutfordringer. Det må følgelig tenkes nytt og målrettet samt handles internasjonalt av aktører som knapt har gjort det tidligere. I ti-årene som følger blir norske byers "utenrikspolitiske" arbeid en viktig forutsetning for å investere og sikre transparente kapitalplasseringer, fremme egne handelsinteresser, hente industrietableringer og arbeidsplasser samt å vinne konkurranser om globale idretts- og kulturarrangement. Norske kommuner og fylker må i større grad løfte blikket over landegrensene, særlig i en verden hvor staters handlefrihet blir hemmet av økt proteksjonisme.

For å hevde seg i verden trenger norske byer strategiske tilnærminger. Overordnet og enkeltvis. Det betyr planmessig tilnærming mht. hvordan norsk kunnskap - teknologi, organisering, kapital - kan tilbys og formidles. Det betyr å bygge «konnektivitet» i nye, utfordrende samarbeidsformer og omfang

Habitat Norge foreslår i denne uttalelsen hvordan Bærekraftmålene, særlig Bymål 11, kan følges opp både «utenlands» og «innenlands». Forslagene som relaterer til utvalgte tema er en syntese av vårt arbeid med en «Debattpok om bærekraftmålene» som utgis i november. Bokas råutkast sendes Departementet separat. Vedlagt følger en uttalelse fra Habitat Norges webinar 31 august om «Architecture and art» samt «Rapport fra Habitat dagen 2020» hvor statsråd Nikolai Astrup holdt åpningsinnlegg.

Erik Berg(s)
styreleder

HNs anbefalinger til Handlingsplanen

Generelt

Regjeringens Bærekraftmelding 2017/18 påpeker følgende: «*Urbanisering og det faktum at majoriteten av verdens befolkning vil bo i byer krever en annen tilnærming til utvikling og fattigdomsreduksjon, inkludert innsats for klima og miljø. Det påvirker også hvordan forebygging og respons på humanitære kriser utformes*». HN vil på denne bakgrunn be Regjeringen bli i form av en Stortingsmelding om å utrede "den andre tilnærmingen". Det bør legges særlig vekt på å drøfte mulige, framtidige koordinerte roller for norsk næringsliv, undervisning, forskning, det sivile samfunn, kulturaktører m.m. Følgende bør legges til grunn for å nå FNs bærekraftsmål både i Norge og i resten av verden:

Stortingsmelding-Det bør lages en Stortingsmelding (Utenriksdepartementet) om global, urban utvikling som identifiserer og analyserer utfordringer, trender, identifiserer aktører og foreslår strategier og virkemidler mht. å bekjempe fattigdom, klima- og miljøutfordringer. Mulige, framtidige kombinerte roller for norsk næringsliv, undervisning, forskning samt det sivile samfunn, sosiale entreprenører og kulturaktører drøftes.

Humanitære utfordringer - Som følge av krig/konflikt og naturkatastrofer eksisterer i dag i bysamfunn verden over store humanitære utfordringer. De blir ofte ikke anerkjent. Det må i større grad legges til rette for at ofrene bistås og integreres der det store flertallet befinner seg, dvs. urbant.

Økt økonomisk støtte - Norges bistand til sosial by- og boligutvikling må økes vesentlig. Det samme gjelder støtten til FNs oppfølging av Bærekraftmålene, særlig nr. 11, og operasjonaliseringen av «Ny urban agenda». Det er nødvendig å klargjøre tydeligere hva som må gjøres, hvordan, av hvem og med hvilke ressurser. Også «Den globale/multilaterale «urbanarkitekturen» trenger å styrkes, effektiviseres og demokratiseres. Manglende operasjonalisering av erklæringer og resolusjoner er et problem.

Økte norske bevilgninger til UN Habitat og Verdensbankens normative og operasjonelle urbanarbeid, samt Cities Alliance og Den internasjonale kommunesammenslutningen (UCLG), er nødvendig. Lokale myndigheter og sivilsamfunns organisasjoners internasjonale deltakelse, særlig i FN, er viktig for å styrke verdenssamfunnets aktualitet og relevans mht. å redusere miljø- og fattigdomsproblemer.

Markedsføring av norsk kunnskap og interesser - Et aktivt norsk «urbandiplomati» bør utvikles gjennom både multilaterale og bilaterale kanaler, særlig i forhold til verdens voksende by-økonomier i Det globale sør. Her vokser nye finansorganisasjoner fram både nasjonalt og regionalt. Vårt næringsliv og academia kan gjennom disse fremme norsk kunnskap, ekspertise, erfaring og kapital.

Retten til trygge boliger - Norge bør gjennom sin utenriks- og utviklingspolitikk arbeide for at alle verdens innbyggere sikres trygge og tilfredsstillende boliger som de har råd til. Dvs. fokusere på bolig som en sosial rettighet i tråd med de universelle menneskerettighetene. Norske metoder og former for registrering av land og eiendom m.m. bør der det er relevant fremmes gjennom både bilaterale og multilaterale kanaler. Erfaringsmessig gir strukturerte rettighetssystemer bedre levekår.

Norge kan i internasjonale fora bidra til å gjenreise fokuset på bolig som sosial rettighet. Derved bremses en utvikling der bolig i økende grad blir objekt for profittmaksimering og spekulasjon. Norge bør bidra til at det multilateralt (Verdensbanken/Det internasjonale pengefondet) formuleres en langsiktig global urbaniserings- og boliginvesteringspolitikk og –praksis. Boligbygging som del av integrerte byutviklingsprogram bør fremmes i norske bilaterale land til land samarbeid.

«Retten til trygg bolig» er en viktig menneskerett. I byer verden over raseres daglig boliger. Folk tvinges bort fra hjemmene sine, også som følge av økte leie- og boligpriser. Arbeidet til FNs menneskerettighetsråd, særlig «Special Rapporteur on Housing Rights», bør styrkes mht. å forebygge

og overvåke utkastelser. Nye globale overvåkningsmekanismer bør komme på plass etter FNs «Action Group against Forced Evictions» og «Centre for Housing Rights and Evictions».

Statens pensjonsfond utlands (Oljefondet) bør slutte å investere i transnasjonale selskaper som står bak omfattende utkastelser av beboere. Dets virksomhet er *de facto* en del av norsk utenrikspolitikk med betydelige mulige synergieffekter i forhold til utviklingspolitikk og by- og regionalutvikling. Sammenhengen bør utredes. Ref. forslaget om en Stortingsmelding.

Norske kommuner og fylkers utenrikspolitikk - Med utgangspunkt i SDGene, Paris erklæring om klima og Sendai erklæringen om naturkatastrofer, samt Ny urban agenda, bør disse enkeltvis og samlet styrke evt. internasjonale handlingsplaner og utvikle egen utenrikspolitikk. Det vil bidra til at det lokale fokuset på ulikhet, klima-, miljø, næringsliv, kultur og idrett, utredning og forskning samles og blir mer strategisk.

World Urban Forum (WUF) er en viktig møteplass – FNs største - for ikke statlige aktører. KMD bør her tilrettelegge for økt deltakelse av norske kommuner/ fylkeskommuner, samt norsk sivilsamfunn.

Større byer/kommuner bør søke aktivt samarbeid med tilsvarende i Norden, Europa og globalt gjennom bruk f.eks. av mentor og «twinning» funksjoner. Medlemskap og aktiv deltakelse bør fremmes i sammenhenger som Det globale ordførerparlamentet, ICLEI, ICROSAT, Arctic Mayors Forum, Nordisk råd, osv.

Resilienstiltak og risikoanalyse bør styrkes i norske kommuner også med utgangspunkt i epidemier som COVID 19. Tilsvarende aktiviteter bør støttes i særlig utsatte by-områder verden over.

Vi vil foreslå at by-samarbeidet i Det sirkumpolære nord styrkes både gjennom «Arctic Mayors Forum», Arktisk Råd, UN Habitat, Den økonomiske kommisjonen for Europa og andre relevante multilaterale organisasjoner.

Følgende tiltak bør gjennomføres (uprioritert rekkefølge):

Den globale dimensjonen

1. Norge bør gjennom sin utenriks- og utviklingspolitikk arbeide for at alle verdens innbyggere sikres trygge og tilfredsstillende boliger som de har råd til. Det betyr fokus på bolig som en sosial rettighet i tråd med de universelle menneskerettighetene. Norges utviklingsbistand til sosial by- og boligutvikling bør økes vesentlig.

Statens pensjonsfond utland (Oljefondet) bør slutte å investere i transnasjonale selskaper som står bak omfattende utkastelser av beboere. Fondets virksomhet er *de facto* en del av norsk utenrikspolitikk med betydelige mulige synergieffekter i forhold til utviklingspolitikk og by- og regionalutvikling. Sammenhengen bør utredes, ref. forslaget om en Stortingsmelding. Regjeringen bør sikre at Oljefondet foretar en tidligfiltrering av alle potensielle investeringer for å unngå risikofylte investeringer.

2. Norske kommuner og fylker bør med utgangspunkt i SDGene, Paris-erklæring om klima og Sendai-erklæringen om naturkatastrofer samt Ny urban agenda, enkeltvis og i fellesskap styrke sine internasjonale handlingsplaner og sin «utenrikspolitikk». Det vil bidra til at det lokale fokuset på ulikhet, klima-, miljø, næringsliv, kultur og idrett, forskning og utvikling samles og blir mer strategisk også i globalt perspektiv.

Vi vil foreslå at by-samarbeidet i Det sirkumpolære nord styrkes gjennom norsk bistand også ved at større byer gis observatørstatus i Arktisk råd.

3. Det er nødvendig å stanse den globale privatiseringen av offentlig og halvoffentlig arealer og eiendom. Det bør skje ved reformer i lovgivning, normer og praksis. Slike områder har viktige sosiale, kulturelle og sosiale funksjoner/betydning. Byene rom må være for alle.

4. Statlige norsk aktører og frivillige organisasjoner bør i sitt likestillingsarbeid i større grad se utfordringene og mulighetene i kontinuumet by – land. Det er en viktig oppgave å gjøre det mulig for kvinner og jenter å delta i samfunnslivet ved å styrke urbane trygghets- og sikkerhetsdimensjoner og fremme deres utdanning. Norsk bilateral bistand bør gjennom stat-til-stat samarbeid eller gjennom frivillige eller sosiale entreprenørorganisasjoner – både norske og lokale - bidra til å styrke sysselsettingsmulighetene for kvinner i uformell sektor.

Det er nødvendig for norske bistandsaktører å bygge ut forbindelsene til urbane grasrotorganisasjoner og grupper i Sør som i stor grad ledes av kvinner. De kan også bidra til å fremme læring blant norske planleggere om ulike former for folkelig deltakelse som «participatory budgeting», «mapping and enumeration», «Know your City» m.m.

Den trygge boligen

5. Som ledd i oppfølgingen av SDGene i Norge bør det formuleres en langsiktig urbaniserings- og boliginvesteringsspolitikk ut fra et overordnet sosialt, økonomisk og miljømessig perspektiv. Gode og rimelige boliger bør tilrettelegges for dem som strever med å komme inn på boligmarkedet, ikke bare for dem som trenger det mest. Økonomisk kan det blant annet gjøres gjennom hensiktsmessig beskatning av verdistigningen på fast eiendom.

6. Ut fra erfaringer med ulike typer «affordable» boligbygging i UK bør norsk lovgrunnlag endres slik at kommunene kan kreve rimelige boliger i planprosesser etter Plan- og bygningsloven (pbl). Staten bør vurdere hvordan Husbanken, andre offentlige finansieringsordninger eller private aktører, slik som i UK, kan etablere egnede og forutsigbare finansieringsordninger for å oppnå rimelige boliger.

7. Det bør innføres regler i pbl som sikrer ombruk av eksisterende bygg dersom riving og nybygging ikke gir mindre klimautslipp. Regelverket bør også generelt oppgraderes for å gi incentiver til å bruke dagens bygningsmasse videre.

8. Finansielle styringsverktøy, som konseptvalgutredninger, planlegging etter energilov-givningen og naturvern-/kulturminnelovgivningen, må juridisk koples sterkere til pbl, deriblant konsekvens-utredningsinstituttet.

9. Det må utvikles alternative metoder for boligforsyning, dvs. tilnærminger som øker deltakelsen til framtidige beboere i alle stadier av planprosessen.

10. Det anbefales at utdanning i byplanlegging og byutvikling i Norge forsterkes slik at vi øker kunnskap og kapasitet til å regulere, både blant norske og utenlandske studenter, spesielt når det gjelder metoder for deltakelse og klimaomstilling. Prioritering av kvinner er i denne sammenheng viktig.

Usikkerhet og klimautfordring

11. For å gjøre byer bedre i stand til å forholde seg til krise og situasjoner med usikkerhet bør planleggere og lokale myndigheter utvikle sterkere partnerskap med eksisterende lokale sivilsamfunns-organisasjoner og grupper.

12. Målene for nødvendige reduserte klimautslipp kan kvantifiseres, men forblir ofte omtalt på makronivå. For at klimapolitikken skal få fysisk og sosial effekt må den konkretiseres i strategier og operative verktøy på lokalt nivå. Lovverk og arbeidsmetoder må tilpasses og oppgraderes. Alle kommuner bør integrere klimabudsjettering i sine årlige budsjettprosesser.

13. Erfaringer fra utbyggingsprosjekter viser at oppmerksomhet gis til de temaer og hensyn som må dokumenteres. Samtidig dokumenterer vi ofte lite hva vi gjør i praksis og hvilke resultater det gir, for

eksempel i forhold til klimautslipp som følge av riving av fullgode bygg med omfattende iboende karbonlagring. Et eksempel er rivingen av Y-blokka i Regjeringskvartalet. Dette gir mangelfulle grunnlag for politiske beslutninger. Vi trenger også å dokumentere og synliggjøre klimaeffekten av planlegging og byggesaksbehandling i langsiktige perspektiv.

14. Det må foretas en *helhetlig oppgradering av ulike lovverk* knyttet til byutvikling slik at staten og kommuner kan stille krav som sikrer at FNs klimamål nås. Regelverket bør også oppgraderes for å gi insentiver til å bruke dagens bygningsmasse videre. Det bør uavhengig av dette raskt innføres regel i Plan- og bygningsloven som sikrer ombruk av eksisterende bygg dersom riving og nybygging ikke gir mindre klimautslipp enn ombruk.

15. Offentlige utbyggingsprosjekter må underlegges sterkere oppfølging av statlige planretningslinjer og reell demokratisk medvirkning for å ivareta eksisterende verdier i byer og tettsteder. Finansielle styringsverktøy, som *konseptvalgutredninger*, planlegging etter energilovgivningen og naturvern-/kulturminnelovgivningen må juridisk koples sterkere til plan- og bygningsloven, deriblant konsekvensutredningsinstituttet.

16. Det bør utvikles områdebaserte metoder for mulighetsanalyser og klimaregnskap som gjøre at klimamuligheter og -virkninger vurderes helhetlig for *samspillsløsninger* for byområder/nabolag.

17. Det bør foretas en *evaluering* av hvordan kommunal planlegging og byggesaksbehandling ivaretar klimahensyn samtidig som hensyn til kulturminner, biologisk mangfold, barn og unges interesser og estetiske forhold ivaretas (jfr. målene i plan- og bygningsloven). Det bør deretter utarbeides en enkel, nasjonal *veileder* for planlegging og prosjektering som balanserer de ulike hensynene i lys av bærekraftmålene.

18.- Viktige tiltak Staten kan bidra med er å bruke innkjøpsmakten til å fremme utslippsfrie anleggsmaskiner og klimavennlig materialbruk. Likeledes å anvende Plan og bygningsloven til å stille krav om utslippsfrie byggeplasser og en mer klimavennlig bygge- og anleggsvirksomhet i norske byer.

Deltakelse/samskaping i et likestillingsperspektiv

19. Sosiale entreprenører opererer i skjæringsfeltet mellom offentlig, privat og frivillig sektor. Det bør settes opp egne finansieringsordninger som stimulerer flere til å gjøre mer for utsatte grupper. Samfunnet bør tilby ulike veier inn i arbeids- og samfunnsliv ved å tilrettelegge lavterskel møteplasser. De kan være med på å styrke språkforståelse og sosial mestring. Her er frivillighet og kulturliv gode arenaer.

20. Arbeidsplasser satt opp for kvinnelige innvandrere gir også inntekt samt reduserer kostnader forbundet med ytelser. Her er sosiale entreprenører flinke til å skape dobbel og trippel bunnlinje. Formell kompetanse trengs, men praksisnære løp er viktigst for voksne innvandrere. «Fagbrev på jobb» og realkompetansevurderinger må løftes videre fram. KompetanseNorge bør ha frie midler som kan brukes til mer utprøving i samarbeide med frivilligheten og sosiale entreprenører.

21. Barn er fremtidens by-brukere og by-formere. Ny læreplan vektlegger at barn og unge tverrfaglig skal oppleve demokrati og medborgerskap i praksis. Undervisnings- og byutviklingsektorene bør samarbeide om undervisningsopplegg knyttet til byutviklingsprosesser.

Retten til byen

22. Erfaringer fra Covid19-pandemien bør vurderes og tillegges vekt for framtidig boligbygging og byutvikling.

23. -Arbeidet med økt byliv berører ulike lover, forskrifter og EØS-regelverket. I møte med sektorlovgivning kan «den gode løsning» måtte gi tapt for ulike sektorkrav. Det er behov for *sektorovergripende veileder* som redegjør for samspill mellom ulike lovverk og forskrifter, og som

viser konkrete eksempler. Dette gjelder både midlertidige, semipermanente og varige tiltak og aktiviteter.

24. For å bidra til Bærekraftmål 11.7 bør KMD initiere en kartlegging av trygghetsgraden i ulike offentlige byrom i norske storbyer. Den kan gi prinsipper for planlegging og design av trygge byrom med særlig vekt på kvinner og barns situasjon. Dette tiltaket bør kobles til å lage en veileder for «Planlegging av trygge byrom.» . Staten bør også etablere en forsøksordning med tilskudd til oppgradering av offentlige byrom for økt trygghet for ulike sårbare grupper.

25. Staten bør samarbeide nasjonalt og internasjonalt gjennom UN Habitat for å bedre kvinner og jenters liv i et globalt perspektiv gjennom sosiokulturell analyse og fysisk tilrettelegging.